ښځې او ټاکنې: په راتلونکو پارلماني ټاکنو کې اسانتیاوې او پر مخ پراته خنډونه

۱۳ کاله باکیفیته څېړنه

افغانستان د څېړنې د ښه لپاره AREU

تله ۱۳۹۴

اورځلا اشرف نعمت

سریزه

که څه هم تر ۲۰۰۱ کال وروسته په افغانستان کې د بدلون په څرګندو بحثونو کې په پارلماني ټاکنو کې د ښځو ګډون، یوه نوې' پدیده' ده، خو د دغه هیواد پر تاریخي– سیاسي جوړښت یوه ټولیزه کتنه، تر ۲۰۰۱ ډېر وړاندې کلونو په سیاسي ډګرونو کې د ښځو حضور جوتوي.[۱] په ټاکنو کې د ښځو د ګډون حق، یا د رایې ورکولو او یا د ټاکل کېدو حق، د افغانستان د ۱۹۲۴ ز. کال اساسي قانون[۲] ښځو ته ورکړی دی. د دې واقعیت له شته والي سره، چې ښځې د خپلې رایې د کارولو او ټاکل کېدو دحق د عملي تمثیل په برخه کې له دوامدارو محدودیتونو سره مخامخ دي، خو بیا هم په ۱۹۲۵ ز. کال کې دوی له کابل، کندهار او هرات ولایتونو څخه په ولسي جرګه کې څلور څوکۍ وګټلې[۳]. د۱۹۷۰ کلونو له نیمایي څخه بیا د ۱۹۹۰ ز. لسیزې تر لومړیو پورې د سیاسي لانجو په بهیر کې، ښځو په متناوب ډول پارلماني څوکیو ته لاسرسی لرلې، خو د خلق دموکراتیک ګوند د واکمنې پرمهال، په پارلماني ټاکنو کې د برخه اخیستو لپاره د خلق دموکراتیک ګوند غړیتوب، هم د ښځینه وو او هم د نارینه وو لپاره وار دمخې شرط ګڼل کېده.[۴] تر دې وروسته او اوسمهال شرایطو کې، هغه بنسټیزې پوښتنې چې د مطرح کولو اړتیا یې لیدل کېږي دا دي: د هغو ښځو لپاره انګیزه څه ده، چې رایه ورکوي، یا په پارلمان کې ګډون کوي او د دوی د سیاسي مشارکت د ټاکلو پر لاره کومې اسانتیاوې او خنډونه موجود دي؟ د "برابر حقونه، نا برابر فرصتونه: د افغانستان په پارلماني او د ولایتي شوراګانو په ټاکنو کې د ښځو ګډون" [۵]تر سرلیک لاندې،د افغانستان د څېړنې او ارزونې واحد یوه جامع ترکیبي څېړنه، په ۲۰۰۵، ۲۰۰۹ او ۲۰۱۰ ز. کلونو کې د افغانستان د پارلماني او ولایتي شوراګانو په ټاکنو کې، هم د رایه ورکوونکې او هم د ټاکنو لپاره نوماندې په توګه،د ښځو بېلابېل خوځنده مشارکت په ګوته کوي. دغې څېړنې او د ۲۰۱۴ ز. کال د ولایتي شوراګانو د ټاکنو بهیر ته په پام سره، دغه پالیسي پاڼه به د یادې څېړنې د شواهدو او د راتلونکو پارلماني او ولسوالیو شوراګانو د ټاکنو تر ترسره کېدو مخکې، د پالیسي جوړوونکو کلیدي سپارښتنو د تدوین په موخه، د لیکوال د شخصي مشاهداتو پر بنسټ ولیکل شي. [۶]

دغه پالیسي پاڼه به داسې یو چوکاټ وړاندې تکرار کړي، چې په ټاکنو کې د ښځو د رایه ورکولو او د دوی د سیالیو په برخه کې د انګیزو په پېژندنه، همداراز په ټاکنو کې د رایه ورکوونکو او نوماندو په توګه د دوی د مشارکت پر لاره د موجودو اسانتیاوو او خنډونو د تحلیل او تجزیې په برخه کې له موږ سره مرسته کوي: دغه پالیسي پاڼه ښايي هغه پالیسي جوړوونکې کلیدي سپارښتنې هم په بر کې ولري، چې کولی شي د راتلونکو پارلماني او ولایتي شوراګانو په ټاکنو کې د ښځو د مشارکت ننګونې په ګوته کړي.

دموکراسي او سیاسي - بنسټیز ملاتړ

تر ۲۰۰۱ ز. کال وروسته شرایطو کې، د ۲۰۰۴ ز. کال تکرار اساسي قانون تر لویې جرګې وروسته، د ښځو استازولۍ د ډاډمنتیا لپاره د پارلمان په دواړو جرګو کې د دوی لپاره ۲۷ سلنه ونډه په پام کې ونیول شوه د ۲۰۰۵ ز. کال په پارلماني ټاکنو کې ښځو د افغانستان په ټولو برخو کې ۳۰ سلنه یا ۷۵ څوکۍ وګټلې، چې دا تر ټاکل شوې ونډې، ۳ سلنه زیاته وه. تر څو لسیزو او له تاوتریخوالو ډکو لانجو او جګړو وروسته او له ۱۹۷۰ کال راهیسې د بېلابېلو رژیمونو د واکمنیو پرمهال د ښځو په وړاندې له تبعیضي چلندنه پس، د رایې ورکولو او ټاکل کېدو له لارې د دموکراسۍ تجربه او مقامونو او دفترونو ته د لارې موندلو په موخه سیالۍ، د نارینه وو او همدارنګه دښځو لپاره یوه نوې پاڼه پرانیستله. که څه هم د دغو څوکیو ځانګړې کول، په دموکراتیک سیستم کې د ښځو د یوې بشپړې استازولۍ د ډاډمنتیا د حصول لپاره یوه بشپړه برخه ګڼل کېدله، خو په همدې حال، د ۲۰۰۹ ز. کال په ټاکنو او تر هغه وروسته، زیاتره ځانګړې شوې څوکۍ پر هغو ښځو ډکې شوې، چې د رسمي یا غیر رسمي شبکو له لارې د زورواکو، جنګسالارانو له خوا یې ملاتړ کېده او یا پر هغو کسانو ډکې شوې، چې د خپلو سیالانو په وړاندې له سیالیو څخه یې ځانونه ناتوانه وموندل.[۷]

---

۱ نوحا کوبرن او انا لارسن، *په افغانستان کې منحرفه شوې دموکراسي، ټاکنې او ناپایداره سیاسي لید* ، (نیویارک ښار: د کولمبیا پوهنتون چاپ، ۲۰۱۴)، ۱۰.

۲ لویس دوپري، "افغانستان: ۱۹۷۲"(د امریکا پوهنتونونو فیلډ ستیف، ۱۹۷۲)، ۳.

۳ اولیور لف او همکاران، "برابر حقونه، نا برابر فرصتونه: د افغانستان په پارلماني او د ولایتي شوراګانو په ټاکنو کې د ښځو ګډون" (کابل: د افغانستان د څېړنې او ارزونې واحد، ۲۰۱۲) ۲n۳۳؛ هغه څلور ښځې، خدیجه احراري له هراته، معصومه عصمتي وردک له کندهاره، رقیه ابوبکر له کابله او اناهیتا راتب زاد هم له کابله د پارلمان ښځینه استازې وې.

۴ اورځلا اشرف نعمت، "افغان ښځې په دوراهي کې: د سولې عوامل او که قربانیان یې؟" (نیویارک ښار: د قرن بنسټ، ۲۰۱۱) ۱۱. د ۱۹۹۰ ز. او د ۲۰۰۱ کلونو تر وروستیو پورې د مجاهدینو او طالبانو د واکمنې پر مهال، په افغانستان کې نه پارلمان شتون درلود او نه هم د ښځو رسمي سیاسي استازولۍ.

۵ لف او همکاران، "برابر حقونه، نا برابر فرصتونه".

۶ مجیب مشعل، "د ټاکنو په تړاو تر سیاسي لانجې وروسته، د افغانستان د پارلمان موده وغځېده" نیویارک ټایمز، د ۲۰۱۵ کال د جون ۲۰ مه، .http://www.nytimes.com/2015/06/20/world/asia/afghan-parliaments-term-is-extended- (د ۲۰۱۵ د جولای پر ۸، د لاسرسي وړ). د ولسمشرۍ ماڼۍ د خبرپاڼې له مخې، د اوسني پارلمان موده د راتلونکو ټاکنو تر ترسره کېدو پورې وغځېده، په دغه خبرپاڼه کې راغلي دي، چې د دواړو پارلماني او ولایتي شوراګانو د ټاکنو نېټه به د ۲۰۱۵ ز. کال د جولای میاشتې په ۱۹ مه نېټه اعلان شي.

۷ پیټر ډیمیټروف "په افغانستان کې د ۲۰۰۵ کال د سپتمبر پارلماني او ولایتي شوراګانو ټاکنې" (کابل: د نړیوالو چارو لپاره، دموکراتیک ملي انسټیټوت، ۲۰۰۵) , https://www.ndi.org/files/2004_af_report_041006.pdf (د ۲۰۱۵ د جولای پر ۱۲، د لاسرسي وړ)؛ټون سیسنر او لینډا کارتویچ " افغانستان: د ۲۰۰۵ کال د سپتمبر پارلماني او ولایتي شوراګانو ټاکنې "(اوسلو: د ناروې پلازمینه).

د دغې پالیسي پاڼې پر کلیدي پوښتنې د پوهېدو په موخه، دغه پالیسي پاڼه په دې لټه کې دی، ترڅو د دې لپاره ځواب وړاندې کړي، چې تر ۲۰۰۱ ز. کال وروسته د افغانستان په پارلماني ټاکنو کې د ښځو برخه اخیستنه څرنګه وه، په ځانګړې توګه له شخړو او جګړو په اغیزمنو شرایطو کې، د لیبرال دولت جوړونې د فعالیتونو او هڅو په پایله کې، چې په دقیقه توګه د قانوني سیستم پر بنسټ ولاړ ملاتړ له خوا اداره کېږي. دا مهمه ده، لکه څرنګه چې موږ ته د دې اجازه راکوي، چې نه یوازې ننګونې او فرصتونه لیست کړو، بلکې په دې برخه کې، چې کوم شیان د دغو اسانتیاوو او خنډونو د عواملو رېښه جوړوي هم، یو ژور تحلیل کې ولرو. په مخ پر ودو زمینو او ټولنو کې، د حکومتولي میراثي سیستمونه تر یوه حده د تاوتریخوالي د کنټرول او د سرچینو د وېش په برخه کې رول لري. په همداسې ټولنو کې په دودیز ډول له ښځو څخه د واده له لارې د سیاسي ایتلافونو د پیاوړتیا او د دوو سیالو او متخاصمو ډلو د لانجو د اوارۍ په موخه د یوې کرنسي په توګه کار اخیستل کېږي.[8] په همدې حال، په سیاسي جوړښتونو کې د ښځو د ونډې په ډاډمنتیا، د نوي مډرن لید په معرفي او رامنځته کېدو سره، له یوې خوا کولی شو، په سیاسي ډګرونو کې د ښځو استازولی د خوندیتوب لپاره، له دوی څخه د سمبولیکې کارونې بېلابېلې بڼې مشاهده کړو، له بلې خوا دغه مسله هم کره کېږي، چې دوی د هغو کسانو لپاره یو ټولیز هدف هم دی، چې له دوی څخه سیاسي او اقتصادي ملاتړ کوي. کنتدیوتي، دې ته اشاره کوي، چې د ښځو حقوق او د دوی سیاسي مشارکت په خپله د لویدیځ لیبرال ماموریتونو او مداخلو لپاره یو څرګند سمبول دی او هغه استدلال کوي، په اسلامي هېوادونو کې له ښځو څخه ټولیز ملاتړ، په یادو ټولنو کې د لویدیځو مداخلو او فعالیتونو لپاره یوه توجیه ده.[9] د او، ریلي په باور، د جنسیت او لیبرالي مداخلې ترمنځ اړیکې، ذاتا متقابلې دي او پیاوړې کېږي؛ هغه ټینګار کوي، چې جنسیتي هویت، لیبرالي مداخلې پیاوړې کوي او همدارنګه برعکس یې.[10] پر دې بنسټ کله چې ټاکنې (د لیبرال دموکرات سیستم د اصلي توکي په توګه) په داسې یوه ټولنه کې ترسره کېږي، چې د شبکو پر بنسټ، دقیمومیت له خوا اداره شوې وي، نو نتایج به یې، نه یوه بشپړه دموکراتیکه پایله وي، او نه هم یوازې ارثي. په دغو ټولنو کې د ټاکنو پایلې، د نسبتا زیات ترکیبي پیچلی سیستم ښکارندویي کوي، چې کله د دموکراتیکو ټاکنو د پایلې په بڼه راڅرګندې شي، نو خپل حمایتي بنسټونه ساتي. د دغه ترکیبي سیستم اړخونه، پیاوړی سرعت او زیاته اغېزمنتیا ده، چې د هر ځواک له اقتصادي او سیاسي اهرمونو یوه موضوع جوړوي.

انګیزې، اسانتیاوې او خنډونه

د ښځو انګیزې او تصمیم نیونې: تر ۲۰۰۱ ز. کال وروسته شرایطو کې په ټولیزه توګه د ښځو د سیاسي مشارکت لپاره د یو ټولنیز – سیاسي چاپیریال نسبي شته والی، نه یوازې د هغو ښځو لپاره چې د هېواد په لر او بر کې د رهبرۍ مقام ته د رسېدو لپاره هڅه کوي، له مهمو انګیزو څخه ګڼل کېږي، بلکې د قدرت دخاوندانو او هغو بېلابېلو کسانو لپاره هم په زړه پورې دی، چې له نظام څخه دباندې د خپلو ګټو لپاره د ښځو له ونډې څخه په استفادې سره، له هغو ښځو څخه ملاتړ کوي، چې په راتلونکې کې د دوی د سیاسي او اقتصادي ګټو پلویان وي. دا مسله په هغو سیمو کې پېښېږي، چې هلته د سیالو ډلو د نارینه وو نوماندانو ترمنځ سیالي ډېره شدیده وي. په دغو سیمو کې، خپلواکې او یا هغه ښځینه نوماندانې، چې د دغو شبکو ملاتړ له ځانه سره نه لري، د هغو ښځو په وړاندې ټاکنې بایلي، چې له دغو ملاتړو څخه برخمنې دي. "د پارلمان او یا ولایتي شورا د غړې په توګه د ښځو د ټاکل کېدو لپاره د دوی شخصي انګیزه، همدارنګه د ټولنې د مساوي غړې په توګه د دوی د شهروندۍ حقوقو تجربه، د زیات ځواک او واک ترلاسه کول، مادي ګټې او د عوایدو زیاتو سرچینو ته لاسرسی او له خپلې سیمې یا حوزې څخه د جغرافیایي، قومي او سیاسي او داسې نورو تړاوونو پر بنسټ استازولي، په دې برخه کې هغه نورې د یادونې وړ انګیزې دي."[12]

د تصمیم نیولو بهیر، د هغو ښځینه وو نوماندانو ترمنځ، چې نسبتا په خپلواکه توګه د ټاکنیزو سیالیو لپاره کمپاین کوي او هغو ښځینه نوماندانو، چې د پیاوړو ملاتړو او زورواکو له ملاتړ او مرستې څخه برخمنې وي، بېلابېل او متفاوت دی. په لومړي مورد کې، ښځې په دې برخه کې زیاته خپلواکي لري، چې څرنګه خپل ټاکنیز کمپاین پیل کړي او هغو کسانو، چې دوی ته ځانونه رسول، څرنګه له هغوی څخه د خپلو موکلینو په توګه او د هغوی له سازمان څخه کار واخلي او له نورو غړو سره څرنګه ایتلاف رامنځته کړي، ترڅو خپل هدف ته ورسېږي.

دغه حوزه، کېدای شي، د هغو سیمو له ټولنیزو یا ټولنیز – سیاسي ډلو څخه ښځې او نارینه وي، چې دوی ترې استازولي کوي. په داسې حال کې، چې د یو شمېر ښځو کمپاین په بېلابېلو په ځانګړې توګه کلیوالي سیمو کې یوازې پر ښځو یا د بېلګې په توګه، د یو قومي، قبیله یي او کورنې ګروپ په توګه پر یوې ځانګړې ټولنیزې ډلې تمرکز درلود، خو یو شمېر نورو بیا خپل کمپاین پر زیات شمېر وګړو متمرکز کړی و.خو هلته داسې ښځینه نوماندانې هم وې، چې د با نفوذو زورواکو له ملاتړ څخه برخمنې وې، دوی له دغه راز خپلواکې څخه، چې نورو یې درلوده، بې برخې وې او دوی دې ته اړې وې، چې د ټاکنیز کمپاین په موده کې، د ټاکنیز کمپاین د موادو د چمتو کولو په برخه کې، او ان ځانګړو سیمو ته د تګ راتګ او له خلکو او رسمي چارواکو سره د لیدنې پرمهال، د خپلو ملاتړو سازماني شبکو پر مشورو تکیه ولري. ښځې د رایې ورکوونکو په توګه، په ځېنو مواردو کې هڅول شوې وې، چې په خپل ګډون سره، د خپلې هیلې او خوښې پر بنسټ، خپله رایه وکاروي، خو په ځېنو نورو مواردو کې بیا د خپلې کورنۍ او یا ټولنې د مشر له لېوالتیا سره سم، د ټاکلي نوماند لپاره خپله رایه کارولې وه. په دې توګه دې پایلې ته رسېږو، چې د نوماندې او رایې ورکوونکې په توګه د ښځو انګیزه، د شرایطو، ټولنو، د نوماندې موقعیت، او له سترو زورواکو سره د دوی د تړاوونو او په یادو ټولنو کې د دوی د محبوبیت او نه محبوبیت په پام کې نیولو سره متفاوته وه[13].

د اسانتیاوو عوامل: په پارلماني ټاکنو کې د ښځو د مشارکت لپاره تر ټولو اسانوونکي کلیدي عامل، د دولت او د هغه د نړیوالو مالي ملاتړو ژمنتیا ده. د افغانستان اساسي قانون په ټاکنو کې د ښځو برخه اخیستنه اړینه ګڼلې او په ولسي جرګه کې د ښځو د شمولیت پر **۲۷** سلنې، په مشرانو جرګه کې پر **۵۰** سلنې او په ولایتي او ولسوالیو شوراګانو پر **۲۰** سلنې ونډه باندې صراحت لري.۰(د ټاکنو قانون **۳۰** مه ماده) [14].

8 نانسي لینډیس فارن او نانسي ټاپر، *د ناویو تبادله د افغانستان په قبیلوي ټولنه کې، سیاست، جنسیت او واده. په فرهنګي او ټولنیزه انسان پېژندنه کې* **د** کمبریج څېړنې، ګڼه ۷۴. (کمبریج: د کمبریج پوهنتون له خپرونو څخه، ۱۹۹۱) ۲۱-۲۳.

9 ډینز کانډیوتي "په افغانستان کې د جنسیت او بیارغونې سیاست" (ژنیوا: د ټولنیزې پراختیا لپاره د ملګرو ملتونو د څېړنو انسټیټوت، **۲۰۰۵**)، ۱.

10 ماریا او، ریلي، "د نارینتوب مداخله: د بوسنیا او هرزګوین تر جګړې وروسته، جنسیت، ځواک او د سولې لیبرال جوړونه "د نړیوال فمینست سیاسي ژورنال، ۱۴، ګڼه ۴، (۲۰۱۲): **۵۲۹-۵۴۸**.

11 په ننګرهار ولایت کې د ولایتي شورا له غړې سره د لیکوال خبرې اترې، ۲۰۱۲.

12 لف او همکاران، "برابر حقونه، نا برابر فرصتونه".

13 که څه هم دغه پېښې نادرې دي، په وروستیو کې ټاکنو کې (لکه د ۲۰۱۰ ز. او د ۲۰۱۴ ز. کال د ولایتي شوراګانو په ټاکنو کې) هم یو شمېر ښځو د ملاتړو شبکو په توګه عمل وکړ، ترڅو له نورو ښځو څخه ملاتړ وکړي: په دې برخه کې یوه بېلګه په دوو ولایتونو کې د کوفي د خویندو ټاکنیز کمپاین او مبارزې وې.

14 *د افغانستان اساسي قانون،* ۴-۸۳ ماده، ۲۰۰۴. (۱۳۸۲) http://www.afghanembassy.com.pl/afg/images/pliki/TheConstitution.pdf (د ۲۰۱۴ کال د جولای پر ۱۴ د لاسرسي وړ)؛ *د افغانستان د ټاکنو قانون* (رسمي جریده، ۱۱۱۲ مه ګڼه) ۳۰ مه ماده، ۲۰۱۴ (مصوبه ۱۳۸۲) http://www.iec.org.af/pdf/legalframework/law/electorallaw_eng.pdf (د ۲۰۱۴ کال د جولای ۱۲ د لاسرسي وړ).

همدارنګه د نړیوالو مرستندویانو ونډه، د دې لپاره چې د ښځو ګډون ډاډمن شي، هم د سیاسي ژمنتیاوو د تکرار له اړخه او هم د مالي سرچینو د برابرولو له پلوه، په دې برخه کې یو بل ډېر مهم تسهیلوونکی عامل دی. همدارنګه د یو زیات شمېر مرستندویانو جمعي او ټولیزې ګټې، د افغانستان دولت دې ته هڅولي، چې دغه موضوع جدي ونیسي او په دواړو برخو کې هم د ټاکنیز کمپاین او هم د شوراګانو لپاره د ټاکل شویو استازو په توګه له ښځینه وو نوماندانو څخه ملاتړ وکړي. که څه هم، په مختلطو مواردو کې، په سیاست کې د ښځو د ونډې د ښې اغیزمنتیا د پیاوړې کېدو له لارې، د ښځو د سیاسي مشارکت او د دوی د رایې ورکولو حق د ډاډمنتیا لپاره د دولت ژمنتیا په خپله، یو ډاډمن تضمین دی. د بېلګې په توګه، په داسې حال کې، چې د پخواني (او اوسني) حکومت د یو شمېر غړو لپاره د ښځو سیاسي مشارکت یوه اړتیا او د اساسي قانون التزام ګڼل کېږي، خو د یو شمېر نورو لپاره یې بیا دغه مسله د نړیوالو مرستندویانو د پاملرنې د جلبولو په موخه د یو اهرم په توګه ارزښت لري، او همدارنګه دوی، په پارلمان کې د ښځو له ګډون څخه خپلو شخصي او ګوندي هدفونو ته د رسېدو لپاره د یوې وسیلې په توګه کار اخلي.

لکه څرنګه، چې مخکې مو هم یادونه وکړه، تر ۲۰۰۱ کال وروسته شرایطو کې یوه پرانیستې فضا، د ښځو د عامه رول او ونډې (چې د هرې سیمې په تاریخ او ټولنیزو ځانګړنو پورې اړه لري) د منلو له پلوه هم، د ښځو د سیاسي ونډې او په ځانګړې توګه د دوی د ټاکنیزې دموکراسي د تسهیل په برخه کې یو مهم لامل ګڼل کېږي.

له کلیوالي ټولنو څخه ښاري سیمو ته د ښځینه رهبرانو، د یو نوي ټولګي راڅرګندېدل، چې په ځانګړې توګه د ټولنیزو خدمتونو په وړاندې کولو کې فعال هم دي؛ لړترلړه په سیاسي ډګر کې د دغو ښځو یو شمېر معرفي شوي، چې په کافي اندازه پر دې قادر دي، چې د خپلواکو نوماندانو په توګه راڅرګندې او د ټاکنو لپاره خپل ټاکنیز کمپاین پیل کړي. له دې سره سره، د غړو جذبول او، په ځېنو مواردو کې، د هغو سیالو ښځینه کاندیدانو په وړاندې، چې د ملاتړو شبکو له ملاتړ څخه برخمنې دي، د دغو ښځو ماته، یو بل مهم ټکی جوتوي، چې د خپلواکو استازو په توګه د ښځو ټولیز رول، د هغو کسانو له ګواښ سره مخامخ دی، چې ښځې د زورواکو ملاتړو شبکو او د نرواکی سیستم د قانون تر اغیزې لاندې وساتي.

د خنډ او ځنډ عوامل: د ښځو د سیاسي مشارکت پر لاره د خنډ تر ټولو لوی څرګند لامل، د کافي امنیت او د خوندیتوب اسانتیاوو نشتوالی دی[۱۵] د پارلمان او ولایتي شوراګانو د ښځینه غړو په ګډون، ښځینه سیاسي مشران په منظم ډول د ترور، سرې تښتونو پېښو او تروریستي بریدونو هدف ګرځي[۱۶] طالبان او نورې وسله والې ډلې د ښځینه کاندیدانو او همدارنګه ښځینه رایې ورکوونکو او همدا شان ټاکنیزو دفترونو ښځینه کارکوونکو پر وړاندې، د خپلو ټولیزو ګواښونو صدور ته دوام ورکوي. [۱۷] په داسې حال کې، چې د امنیت نشتوالی، د زیاتې بې ثباتۍ او د ښځینه و سیاستوالو د ترینګلي حالت د لا ترینګلتیا لامل ګرځي، دغه چاره همدارنګه کولی شي، د هغې ویرې د یو شاخص په توګه هم ترسترګو شي، چې د ښځینه و د سیاسي مشارکت مخالفانو، د تصمیم نیونې په برخه کې د هغوی د لا فعالېدو او مخ په زیاتیدونکي رول له اړخه یې احساس کاوه. د ښځینه و مشرانو لپاره د مناسبو امنیتي مرستو د برابرولو، د هغوی د خوندیتوب او د ښځینه وو سیاستوالو د وژنې پېښو د څېړلو په برخه کې د دولت ماتې او ناکامۍ او په ټولیزه توګه د نورو ښځو ترمنځ د انګیزو کمزورتیا، ترڅو د ټاکنې د نوماندې په توګه ودرېږي، یا په کمپاینونو او تر ډېره کچه د رایې ورکولو په بهیر کې ګډون وکړي، په دې برخه کې نور مهم خنډونه ګڼل کېږي. [۱۸]

د نظام په دننه کې هم د ښځو د سیاسي مشارکت په وړاندې، هم په ښکاره او هم په پټه، زیات مخالفتونه موجود دي. همدارنګه په سیاسي سیستم کې د ښځو له ونډې او برخې څخه، د بېلابېلو زورواکو، او د نشه یي توکو مافیاوو، جنګسالارانو، ځواکمنو څېرو او فاسدو چارواکو په ګډون ملاتړو شبکو له خوا ګټه اخیستنه (په کره ډول ناوړه ګټه اخیستنه)، د خنډ تر ټولو بل جدي عامل ګڼل کېږي. د ښځو له ونډې څخه ناوړه ګټه اخیستنه، هغه عام اټکل ننګوي، چې ګوا کې په پارلمان کې ښځینه استازې تر سترګو کېږي، خو په واقعیت کې، هغه ښځې چې ټاکل کېږي، په ظاهر کې تر ډېره د ښځو د مخ پر وړاندې اجنډا د پابښت او دوام د ناکامولو په موخه د یادو شبکو له خوا د یو شمېر څوکیو د ریزرفولو له لارې ترسره کېږي،همدا راز د دغو اندېښنو د په ګوته کولو په برخه کې د ظرفیت نشتوالي او یا هم یادو زورواکو ته د دوی د انقیاد او اطاعت له امله، دغه فکر له ننګونو سره مخامخ دی[۱۹]

د خنډ بل مهم لامل، د هغو ښځینه وو موکلینو لپاره د محدودیت شته والی دی، چې غواړي، هغو ښځو ته رایه ورکړي، چې کولی شي، د دوی غږ اوچت او د دوی اړتیاوې درک کړي. دغه ډلې، تر ډېره، د هغو ښځینه وو نوماندانو او د دوی د رایه ورکوونکو د برلاسي کېدو په پایله کې څنګ ته شوي، چې د بېلابېلو ملاتړو شبکو او زورواکو له پیاوړي ملاتړ څخه برخمنې دي. [۲۰] په ټولیزه توګه، په داسې حال کې، چې قانوني منځپانګې او سیاسي ژمنتیاوې د نوماندانو او رایه ورکوونکي په توګه د ښځو او نارینه وو لپاره مساوي حقونه په پام کې نیولي، خو موجود فرصتونه په دواړو برخو کې هم د کاندیدېدانو او هم د رایه ورکولو په برخه کې، د ښځو لپاره تر ډېره محدود او نابرابر دي. [۲۱]

---

۱۵ که څه هم لکه څرنګه لیو او همکارانو یې په "مساوی حقونه او نابرابر فرصتونه" کې دا مسله په ګوته کړې، چې د ۲۰۰۹ او ۲۰۱۰ کلونو په ټاکنو کې د ښځینه نوماندانو د امنیت د خوندیتوب په موخه یو لړ امنیتي تدابیر نیول شوي وو، خو دا کافي نه وو، چې د بریدونو مخنیوی وکړي او نه تراوسه پر ښځینه سیاسي مشرانو د بریدونو عاملین تر پوښتنې لاندې راغلي دي.

۱۶ اورځلا اشرف نعمت او اجمل صمدي، "هیر شوي اتلان: په معافیت کې د افغان ښځېنه رهبرانو وژنه، په عدلي سیستم کې له پامه لویدلي" (کابل: د افغانستان د بشر د حقوقو څار، ۲۰۱۲).

۱۷ لف او همکاران"مساوي حقونه او نابرابر فرصتونه" ۳۱.

۱۸ نعمت او صمدي "هیر شوی اتلان".

۱۹ کریستینا ریهرز، "د اوس لپاره د اجتناب آسیب؟ د ښځو پر وړاندې د تاوتریخوالي د منع قانون په تړاو یو لنډ بحث" (کابل: د افغانستان د تحلیلګرانو شبکه، ۲۰۱۳) https://www.afghanistan-analysts.org/damage-avoided-for-now-the-very-short-debate-about-the-evaw-law; وصلت حسرت ناظمي، مسعود سیف الله، په افغانستان کې د ښځو د حقوقو لپاره یو ګام شاتګ، دویچه وله نیوز، د ۲۰۱۵ کال د جولای ۱۰، http://www.dw.com/en/a-step-backwards-for-womens-rights -(د ۲۰۱۵ کال د جولای پر ۵ مه لیدل شوي) نورې مهمې بېلګې د افغانستان په پارلمان کې د بنسټپالو استازو له خوا د ښځو په وړاندې د تاوتریخوالي د منع قانون د تصویب ځنډول دي؛ او ښځینه وزیرانو ته د باور رایې د ورکړې پر مهال د زیاتو ښځینه استازو غیرحاضرۍ، په دې وروستیو کې د سترې محکمې د غړې په توګه یوې ښځینه نوماندې د باور رایه ترلاسه کړه.

۲۰ لف او همکاران، "مساوي حقونه او نابرابر فرصتونه".

۲۱ هماغه سرچینه.

وراندیزونه

- **د ښځینه وو رهبرانو لپاره د سیستماتیکي پوهاوی ظرفیت جوړونه** او د ښو محاسباتو د لرلو او دا چې هغوی د بریالیو ایتلافونو د رامنځته کولو لپاره سمې بڼې جوړې کړي، د سیاسي او اقتصادي محیط د ښه درک په تړاو له ښه متني تحلیل سره د دوی اشنا کول، مهم ګڼل کېږي. ښځینه نوماندان د پیاوړو ټولنیزو ډلو له ملاتړ څخه د ګټه اخیستو او برخمنېدو په موخه، له نورو سیاسي، سیاسي- ټولنیزو ډلو سره د ایتلاف جوړونې مناسبې پوهې ته اړتیا لري: په همدې حال کې، د دغو مهارتونو له درلودلو پرته دغه ګوابښ به بیا هم پر خپل ځای پاته وي، چې دوی د نورو ډلو د ګټو لپاره کار وکړي. ښځینه رایه ورکوونکي تر ډېره دې ته اړتیا لري، چې په مدني زده کړو کې د پوهاوي د زیاتولو په پروګرامونو او ټاکنیز تشکیل کې شامل کړای شي، ترڅو هرومرو دا مسله ډاډمنه شي، چې دوی د واک خاوندانو او د هغوی د پلویانو له فشار او اغیز پرته په یو خوندي چاپیریال کې خپله رایه کاروي.

- دا یوه بیړنۍ اړتیا ده، چې د افغانستان امنیتي ملي ځواکونه **یو ګډ جامع امنیتي پلان** جوړ کړي، چې څرنګه د پارلماني او ولسوالیو شوراګانو د ټاکنو لپاره د ښځینه نوماندانو او غړو امنیت خوندي او ډاډمنبدای شي. هغه کسان، چې د ګوابښ د پېښېدو احساس کوي، په ځانګړې توګه دې ته اړتیا لري، چې د بالقوه ګوابښ په اړه ورته خبر او وسایل ورکړل شي، ترڅو دوی ترې ځانونه وساتي.دا مسله د درک وړ ده، چې یوازې له دولت څخه د دې تمه نه شي کېدای، چې د ښځینه رهبرانو امنیت خوندي کړي، بلکې د ښځینه وو نوماندانو لپاره د روزنې ترڅنګ د ښه او عملي امنیت او خوندیتوب پلان، تر ډېره کولی شي، د ګوابښونو د کچې د ټیټېدو په برخه کې د پام وړ مرسته وکړي.

- **ملي سیاسي او اقتصادي مخکښان**، د تصمیم نیونې په کړیو کې، د ښځو د با معنا برخه اخیستنې د ارزښت په اړه او دا چې څرنګه دوی له دې اړخه ګټه پورته کولی شي، څرګند پوهاوي ته اړتیا لري. له سیاسي او اقتصادي مخکښانو سره د تعامل او ښکېلتیا لپاره د مقابلې کړنلارې، باید د دوی او ښځینه رهبرانو ترمنځ د جوړوونکو تعاملاتو له لارې بدلې شي، په دموکراتیکو بهیرونو کې د سیاسي مخکښانو ونډې په رسمیت پېژندلو لپاره، باید په دواړو هم ملي او هم سیمه ییزو کچو کې، د ښځو معنالرونکې مشارکت پیش شرط وګرځول شي.

- د راتلونکو ټاکنو د مشروعیت د پیاوړتیا لپاره د یوې اړینې برخې په توګه **ټاکنیز اصلاحات**، باید د ټاکنیزو کمپاینونو پر لګښت د څار په برخه کې د زیاتې روڼتیا پر کړنلارو، د کړنلارو څېړلو، د ټاکنیزو کمپاینونو هراړخیزو خبرتیاوو، د رایې ورکولو پر مهال نوم لیکنې او د ټاکنې پر ټولو کاري اړخونو، ټینګار ولري. د روڼتیا زیاتوالی به په ټاکنو کې د ښځو په ګډون، د هېواد د ډېرو وګړو د غوره او متعادل ګډون لامل شي.

پایله

د افغانستان د تېرو څلورو لسیزو لانجمن سیاسي تاریخ دغه پایله له ځانه سره لري، چې د ښځو لپاره فرصتونه، چې په سیاسي ډګر کې د یو ټاکل شوی رهبر په توګه څرګندې شي، په ځېنو مواردو کې له سره موجود نه وو، یا دا چې د بېلو ترکیبونو په بڼه وه.

دغه پالیسي پاڼه، د حکومتولي پر سیستمونو مبتني په یو پراخ چوکاټ کې د لیبرال دولت جوړونې فعالیتونو په ملاتړ، د ښځو د مناسبې سیاسي برخه اخیستنې ارزښت په ګوته کوي. دغه منځپانګه، په دموکراتیکو بهیرونو کې، د رایې ورکوونکو، نوماندو او ټاکل شویو غړو په توګه د ښځو د برخه اخیستو په برخه کې، اصلي دانګیزو؛ اسانتیاوو او د خنډ د لاملونو په تړاو یو ژور پوهاوی وړاندې کوي. همدارنګه له ننګونو او د خنډ له لاملونو سره د مقابلې په موخه دغه پالیسي پاڼه، د هغو سیمو د سیاسي اقتصاد په تړاو، چې ښځینه استازي ترې استازولي کوي او د ایتلاف جوړونې په اړه، د ښځینه وو نوماندانو او رایې ورکوونکو د پوهاوي لپاره د یو سیستماتیک پروګرام د جوړېدو سپارښتنه کوي؛ همدا راز د رایې ورکوونکو، نوماندانو او د ټاکنیزو حوزو د ټاکل شویو غړو د ساتنې لپاره د یو جامع امنیتي پلان د جوړېدو توصیه هم کوي؛ د دې ترڅنګ له سیاسي او اقتصادي مخکښو لوبغاړو سره د رغوونکو تعاملاتو اړتیا هم په ګوته کوي؛ سربېره پر دې، د دې لپاره، چې د ټاکنیز سیستم روڼتیا او اغیزمنتیا ډاډمنه شي، پر هر اړخیزو ټاکنیزو سمونونو ټینګار کوي. د څېړنې پایله جوتوي، چې په دموکراتیکو سیاسي بهیرونو کې د ښځو معنا لرونکې مشارکت یوازې د منتخبو ښځو لرل او د ښځینه وو رایه ورکوونکو شمېرل نه دی، بلکې هغه بدلون انځوروي، چې منتخبې ښځې د دې جوګه شي، په ټولنه کې د ښځو په مشروع، سیاسي او ټولنیز وضعیت کې ښه والي راولي.

د افغانستان د څېړنې او ارزونې واحد په اړه

د افغانستان د څېړنې او ارزونې واحد په کابل کې میشته یوه خپلواکه څېړنیزه موسسه ده. ددې ادارې دنده د لوړ څرنګوالي درلودونکو او پالیسۍ پورې اړوندو څېړنو له لارې پرپالیسۍ او چارومثبتې اغیزې دي، او همدا راز نوموړې اداره په افغانستان کې د څېړنې او زده کړې د کلتور د ودې په موخه ، د څېړنې پایلې په چټکه توګه خپروي. دې موخې ته د رسیدو لپاره له خپلو څېړنو او کتابتون څخه د ګټې اخیستنې دترویج په موخه له پالیسي جوړوونکو ، مدني ټولنې، څېړونکو او زده کوونکو سره ددوی د څېړنېزې وړتیا د پیاوړي کولو په موخه ښکیل ده څو په دې توګه وکړای شي شننو، غبرګونونو او خبرو اترو ته لاره هواره کړي.

د افغانستان د څېړنې او ارزونې بنسټ (AREU) په ۲۰۰۲ کال کې په افغانستان کې د نړیوالې مرستندویې ټولنې په همکارۍ جوړ شو. دغه بنسټ د مشرتابه یو بورد لري چې د مرستندویو ادارو، لکه: ملګرو ملتونو او نورو ګڼ اړخیزو ادارو او نادولتي ټولنو استازي پکې ګډون لري. AREU اوسمهال د خپلو مرستو ډېره برخه د فیلنډ له سفارته، د سویډن د بهرنۍ پرمختیا د مرستندویه ادارې (SIDA) او د پرمختیا او همکارۍ لپاره د سویس له ادارې (SDC) څخه تر لاسه کوي.

په ۲۰۱۵ کال کې د دغه بنسټ د ځانګړو پروژو ملاتړ د اروپایي کمېسیون (EC)، د سویډن د بهرنۍ پرمختیا د مرستندویه ادارې (SIDA)، د پرمختیا او همکارۍ لپاره د سویس له ادارې (SDC)، د نړیوال پرمختګ انسټیټیوټ (ODI)، نړیوال بانک ، د امریکا د سولې انسټیټوټ (USIP)، د نړیوالې همکارۍ لپاره الماني ټولنې (GIZ-GOPA)Gmbh، د افغانستان لپاره د سویډن کمیټه (SCA)، د ختیځ او افریقایي مطالعاتو لپاره د لندن پوهنتون (SOAS)، د امریکې د متحده ایالاتونو د نړیوال پرمختیا سازمان (USAID)، د هالند علمی څېړنو دفتر (NWO)، د غنمو او جوار د تحقیقاتو بین المللی مرکز (CIMMYT)، د حکومتدارۍ د امنیت ګروپ (SGG)، په مرکزی آسیا کی د کرنی او خورلو د پیاوړتیا اداره (LANSA) او د فیلینډ د سفارت لخوا تر سره کېږي.